

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.10>

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Самагальська Ю.Я.,

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права*

Львівського національного університету ім. І. Франка

ORCID: 0000-0001-7313-8623

e-mail: ysamagalska@gmail.com

Шпуганич І.І.,

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права*

Львівського національного університету ім. І. Франка

ORCID: 0000-0002-4149-8939

e-mail: iryna.shpuganych@gmail.com

Самагальська Ю.Я., Шпуганич І.І. Право на інформацію в цифровому середовищі.

В статті аналізується поняття і сутність права на інформацію як частини права на свободу слова і вираження поглядів. Такий підхід закріплений у міжнародному праві та підтриманий вітчизняним законодавством. Загальним Законом, що регулює право на інформацію в Україні вважається Закон «Про інформацію», в якому визначено, що право на інформацію передбачає вільно її одержувати, використовувати, поширювати та зберігати для реалізації свої прав та законних інтересів. Також дозволяється її захищати від незаконного посягання інших осіб.

Проаналізувавши правомочності щодо права на інформацію автори приходять до висновку, що частиною права на інформацію є право на забуття (видалення своєї інформації), яке необхідно прямо закріпити в чинному законодавстві.

Окрема увага в статті присвячена самому поняттю «інформація» та її класифікації в залежності від режиму доступу до неї, адже саме від нього залежатиме порядок реалізації права на інформацію. Так, інформація поділяється на відкриту та інформацію з обмеженим доступом. До відкритої інформації відносяться публічна і регульована інформації, які мають своє спеціалізоване законодавство.

В свою чергу, інформація з обмеженим доступом поділяється на конфіденційну, службову та таємну інформацію, кожній з яких в статті дана окрема характеристика.

В статті проаналізовано проблематика, з якою на практиці зустрічаються особи, які реалізують своє право на збереження інформації з обмеженим доступом, встановлено розмежування між конфіденційною інформацією та комерційною таємницею, а також визначено, що персональні дані є частиною конфіденційної інформації.

Також в статті дано визначення поняттям інформації, яких не закріплено в чинному законодавстві, зокрема це службова, таємна інформація, а також дано визначення та проаналізовано поняття службової (професійної) таємниці. Дана характеристика правовому регулюванню такої інформації.

Автори звертають увагу і питання встановлення балансу між правом захищати інформацію щодо себе, а також правом на збирання інформації щодо іншої особи. Пояснена проблематика дифамаційних спорів як частини права на свободу слова та вираження поглядів.

Ключові слова: інформація, право на інформацію, захист інформації, право на приватність, конфіденційна інформація, персональні дані, право на забуття, цифрові права, цифрове середовище, OSINT.

Samahalska Y.Ya., Shpuganych I.I. Right to information on the digital environment.

The article analyzes the concept and essence of the right to information as part of the right to freedom of speech and expression. This approach is enshrined in international law and supported by national legislation. The Law «On Information» is considered to be as general law regulating the right to information in Ukraine, which stipulates that the right to information includes freely receiving, using, distributing and storing it for the implementation of person's rights and legitimate his interests. It is also allowed to protect it from illegal encroachment by others.

By having analyzed the rights regarding the right to information the authors come to the conclusion that the right to be forgotten (deleting one's information) is the part of the right to information, which must be directly enshrined in current legislation.

The article pays special attention to the notion of «information» itself and its classification depending on the mode of access to it, because it is on it that the procedure for exercising the right to information will depend. Thus, information is divided into open information and information with limited access. Open information includes public and regulated information, which have their own specialized legislation.

Information with limited access also is divided into confidential, work and secret information, each of which is given a separate characteristic in the article.

The article analyzes the problems encountered in practice by person who exercise their right to preserve information with limited access, establishes a distinction between confidential information and trade secrets, and also determines that personal data is part of confidential information.

The article also defines the concepts of information that are not enshrined in current legislation, in particular, work and secret information, and also defines and analyzes the concept of professional secret. The legal regulation of such information is characterized.

The authors also draw attention to the issue of establishing a balance between the right to protect information about oneself and the right to collect information about others. The issue of defamation disputes as part of the right to freedom of speech and expression is explained.

Key words: information, right to information, information protection, right to privacy, confidential information, personal data, right to be forgotten, digital rights, digital environment, OSINT.

Постановка проблеми. Не зважаючи на те, що право на інформацію було закріплено в міжнародному законодавстві доволі давно ще після другої світової війни, та спори щодо реалізації цього права не зникли й досі, особливо в теперішній історичний період розвитку суспільства, який називається інформаційним, адже будь-яка діяльність пов'язана з великою кількістю інформації. З огляду на це, право на інформацію набуло нової ваги та відіграє ключову роль серед прав людини в цифровому середовищі.

Стан опрацювання. У вітчизняній та правовій доктрині право на інформацію часто виступає об'єктом досліджень. Так, Войціховський А.В. займався загальною характеристикою питань захисту прав і свобод людини в мережі Інтернет, Кметик-Подубінська Х.І. досліджувала різні аспекти правозастосування права на інформацію, Пазюк А.В. аналізував захист права на приватність користувачів Інтернет, Сухорильський П.М. висвітлював проблеми збалансування права на забуття та свободи вираження поглядів. Та практика застосування права на інформацію засвідчує низку невирішених питань щодо реалізації права на інформацію, особливо з розвитком цифрового середовища.

Метою статті є дослідити сутність права на інформацію та проблематику його застосування залежно від виду такої інформації на практиці в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній правовій доктрині право на інформацію розглядається як частина права на свободу слова і думки, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, яке закріплено в ст. 34 Конституції України від 28.06.1996 року. Дана стаття гарантує, що кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Варто зазначити, що такий підхід до розуміння права на інформацію є не новим, оскільки він вже давно був визнаний у міжнародному законодавстві. Так, ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16.12.1966 року (який ратифікований Верховною Радою України) встановлює, що кожна людина має право безперешкодно дотримуватися своїх поглядів та на вільне вираження свого погляду, і що це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір.

Отже, право на інформацію потрібно розуміти право особи вільно її одержувати, використовувати, поширювати та зберігати для реалізації прав та законних інтересів. Право на інформацію також включає в себе і право на її захист (наприклад, на обмеження доступу до інформації). Відповідно до Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 року таким правом наділені фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян та суб'єкти владних повноважень. А під інформацією в Законі мається на увазі будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, та відповідно до режиму доступу поділяє її на відкриту інформації та інформацію з обмеженим доступом.

Режим доступу до інформації означає передбачений правовими нормами порядок одержання, використання, поширення і зберігання інформації. Він встановлює коло суб'єктів, які матимуть право на інформацію та спеціальний порядок її збирання, зберігання та поширення. Відкритою вважатиметься інформація, доступ до якої є в усіх, а до інформації з обмеженим доступом мають доступ лише обмежене коло осіб за спеціальним порядком.

Важливо зазначити, що відкрита не завжди означає легкодоступна. В певних випадках особі для пошуку такої інформації потрібно докласти зусиль (подати запит, зареєструватись на Інтернет ресурсі, оплатити грошовий збір за доступ), проте таки спосіб реалізації права не скасовує можливість доступу до інформації. Так, сьогодні популярним напрямом пошуку інформації став OSINT (розвідка на основі відкритих джерел), який дозволяє збирати та опрацьовувати великі масиви даних з відкритих джерел. У зв'язку з диджиталізацією та глобалізацією тепер більшість військової, політичної та комерційної інформації можна зібрати у цифровому середовищі самотійно без використання послуг спецслужб, а навіть навпаки OSINT-дослідники допомагають правоохоронним органам розслідувати та перевіряти інформацію на достовірність (для прикладу, такі українські організації, як Molfar та Informnapal допомагають у пошуку російських військових, що здійснили злочини на території України [1], та навчають українських військових, як поширювати інформацію, аби вона не була використана проти них ворогом).

Такі сучасні реалії зобов'язують розглядати право на доступ до Інтернету як частину права на інформацію, оскільки саме мережа Інтернет дозволяє реалізувати доступ до інформації (збирати, використовувати, поширювати), а отже забезпечить право на свободу слова та вираження поглядів, про яке йдеться у ст. 34 Конституції України.

До відкритої інформації можна віднести публічну інформацію, яка має своє окреме правове регулювання. Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 року це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених Законом. Така інформація має забезпечити прозорість та відкритість суб'єктів владних повноважень, а отже мають бути створені механізми для реалізації права кожного на доступ до неї через систематичне та оперативне оприлюднення інформації: в офіційних виданнях, веб-сайтах та на єдиному державному веб-порталі відкритих даних, а також через надання інформації за запитом на інформацію. Підстави для обмеження доступу до публічної інформації та відмови в задоволенні запиту є чітко визначено в Законі.

Іншим підвидом відкритої інформації є регульована інформація, під якою мається на увазі регулярна та особлива інформація про емітента, інсайдерська інформація, інформація про власників голосуючих акцій понад порогові значення пакетів акцій, інша інформація, що підлягає розміщенню в базі даних особи, яка провадить діяльність з оприлюднення регульованої інформації від імені учасників ринків капіталу та професійних учасників організованих товарних ринків, а також розкривається відповідно до вимог закону. Її розміщення забезпечує рівні умови допуску емітентів, інвесторів та інших осіб до ринку капіталу. Порядок розміщення такої інформації регулюється Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, а незаконне використання інсайдерської інформації є правопорушенням.

Щодо інформації з обмеженим доступом, то вона, в свою чергу, поділяється на конфіденційну, службову інформацію та таємну інформацію. Визначення даних понять на практиці виявились доволі нечіткі, що призвело до змішування та ототожнення різних видів інформації. Для прикладу, більшість господарських товариств всю інформацію щодо своєї діяльності називають одночасно і конфіденційною інформацією та комерційною таємницею. Особи, які мають право

володіти та зберігати інформацію з обмеженим доступом не розібрались, що їм законодавець дозволив самостійно обрати, до якої саме інформації вони хочуть обмежити доступ, та який рівень доступу для цього є виправданим.

Закон України «Про інформацію» встановлює, що конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Отож, практично будь-яка інформація про особу (крім тих відомостей, які законодавство прямо забороняє відносити до інформації з обмеженим доступом) може бути конфіденційною, якщо особа не прийме рішення її вільно поширити. Порядок і умови збереження режиму конфіденційності інформації відноситься до компетенції особи, якій вона належить. Так, для прикладу, інформація про клієнтів та контрагентів господарського товариства може бути віднесена до конфіденційної інформації, до якої матимуть доступ лише уповноважені посадові особи товариства з обов'язком нерозголошення та невикористання її в особистих цілях або в інтересах третіх осіб.

Особливою частиною в конфіденційній інформації є персональні дані (відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована). Це означає, що закон за замовчуванням захищає всю інформацію про фізичну особу, за якою її можна ідентифікувати. Передбачено, що можна обробляти (збирати, зберігати, змінювати, видаляти або знищувати, передавати) персональні дані лише з конкретно визначеною метою за згодою фізичних осіб та в порядку, що прямо встановлений в законі. А володільці, розпорядники персональних даних та треті особи зобов'язані забезпечити захист цих даних від випадкових втрати або знищення, від незаконної обробки, у тому числі незаконного знищення чи доступу до персональних даних.

Важливо зазначити, що право на інформацію дозволяє особі, якій вона належить розпоряджатись інформацією, тобто вчиняти будь-які дії, що незаборонені чинним законодавством. Таке право має включати в себе і право на стирання, тобто видалення цієї інформації. Таке право може бути реалізовано самостійно особою (наприклад, видалити свій акаунт в соціальних мережах) або з іншою особою, яка має право володіти або ж розпоряджатись персональними даними особи за її запитом.

Проблемним є питання, що це право на видалення прямо не прописано в інформаційному законодавстві, тому при правореалізації цією частиною часто нехтують. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 року частково виправив це становище та встановив право на забуття (видалення або знищення персональних даних) у зв'язку з відкликанням згоди на обробку персональних даних відповідного суб'єкта або ж у зв'язку із закінчення строку зберігання даних, або ж припиненням правовідносин між суб'єктом персональних даних та володільцем чи розпорядником даних. Та даний Закон поширюється лише на окрему категорію інформації – персональні дані, що не дозволяє його використати іншим суб'єктам щодо іншого виду інформації. Тому вважаємо, що статті Конституції та Закону України «Про інформацію» необхідно доповнити нормою про те, що право на інформацію включає і право на видалення інформації.

Ще одним проблематичним питаєм є те, що хоча законодавець і визначив такий окремий вид інформації з обмеженим доступом, як службова інформація, та самого визначення поняття та її правове регулювання не забезпечив. Через це поняттям службова інформація мало користуються на практиці. З аналізу наявного законодавства можемо прийти до висновку, що службова інформація – це будь-які відомості, які стали відомі особі під час здійснення нею професійної діяльності, та щодо яких поширюється режим обмеження доступу [2; с. 237]. Особа, якій належить службова інформація може самостійно визначити порядок використання такої інформації та закріпити його в окремому локальному акті, наприклад в положенні про обробку службової інформації. В ньому зазначається коло осіб, посадові обов'язки яких потребують доступу до цієї інформації, порядок доступу та її використання, а також відповідальність за її розголошення та використання в цілях, що не відповідають меті доступу.

Найбільш вагомою категорією інформації з обмеженим доступом є таємна інформація. Це така інформація, розголошення якої може завдати шкоду особі. Таємна інформація поділяється на відповідні підкатегорії: державна, службова (професійна) та комерційна таємниці.

Відповідно до Закону України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 року це вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди

національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою. Доступ до такої інформації може бути наданий дієздатним громадянам України, які потребують його за умовами своєї службової, виробничої, наукової чи науково-дослідної діяльності або навчання, відповідно до дозволу за результатами спеціальної експертизи. Цей дозвіл надає Служба Безпеки України відповідно до Порядку організації та забезпечення режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18.12.2013 року.

Знову ж таки, поняття та правове регулювання службової (професійної) таємниці не визначено в загальному Законі України «Про інформацію», проте проаналізувавши спеціалізоване законодавство, можна прийти до висновку, що це інформація, якою володіє особа у зв'язку із здійсненням нею професійних посадових обов'язків та розголошення якої забороняється (для прикладу, це журналістська, адвокатська, нотаріальна, медична, банківська таємниця, таємниця сповіді тощо). Очевидно, що кожен вид професійної таємниці має своє окреме правове регулювання, що зумовлена особливістю відомостей, що до неї належать, та характером професійної діяльності особи, якій вона стала відомою. Порядок доступу до неї, спосіб використання та захисту регулюється спеціальним законодавством та внутрішніми положеннями. Так, банківська таємниця врегульована Законом України «Про банки і банківську діяльність», наказами Національного банку України та внутрішніми положеннями кожного окремого банку як юридичної особи.

На сьогодні таємницею, яка найбільше використовується кожною юридичною особою, є комерційна таємниця. В Цивільному кодексі України від 16.01.2003 року під комерційною таємницею розуміється інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Переважно це відомості технологічного, виробничого характеру, що використовуються особою для реалізації своєї комерційної мети, за винятком тих, які відповідно до Закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. Необхідно вказати, що саме особа, якій належить комерційна таємниця має забезпечити її режим секретності, тобто вжити необхідні заходи (технічного, організаційного та юридичного характеру), які перешкоджають несанкціонованому доступу до цієї інформації. Повертаючись до розмежування конфіденційної інформації та комерційної таємниці варто вказати, що таємниця має більший ступінь захисту та потребує застосування більшого обсягу заходів для її збереження. Це може бути використання відеокамер у приміщеннях юридичної особи, ідентифікація посадових осіб, встановлення цифрових способів захисту інформації та підписання договорів про нерозголошення. Зазвичай юридична особа затверджує акт (положення про комерційну таємницю), на основі якого приймається вся інша документація, зокрема в посадові інструкції працівників та договори з контрагентами. За розголошення комерційної таємниці, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності, а також за комерційне шпигунство, передбачена кримінальна відповідальність.

З огляду на все вищевказане можна прийти до висновку, що право на інформацію можна розглядати в різних аспектах. З однієї сторони, право на інформацію дозволяє зберігати (приховувати) її від інших осіб, що дозволяє зберегти свою приватність. А з другої сторони, ці інші особи також мають право збирати інформацію щодо цієї особи, яка прагне приховати інформацію щодо себе. Найбільш наочним є приклад у медіа сфері, де журналісти збирають та досліджують інформацію щодо публічних осіб без їхньої на те згоди. Спори між правом на конфіденційність та правом на поширення інформації щодо інших осіб часто є предметом розгляду в судовій діяльності. На основі багаторічної практики Європейський суд з прав людини вивів концепцію 3-складового тесту на баланс між правом на доступ до інформації та правом на приватність:

1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні» [3, с. 7].

Частиною права на інформацію є право захищати її достовірність. Так за поширення неправдивої інформації передбачена відповідальність, яка тягне за собою її видалення та спростування. В судовій практиці існує велика кількість дифамаційних спорів, щодо захисту честі, гідності та ділової репутації особи. Складність таких спорів полягає в тому, що в законодавстві прямо не встановлено, які дії є протиправними, а також яка інформація є неправдивою та недостовірною. В свою чергу, нагадуємо, що право на інформацію є частиною права на свободу слова та вираження поглядів, що може бути проявлене в поширенні неприємної інформації щодо особи. Тому суд має в кожному конкретному випадку встановлювати, як було реалізоване право на інформацію та чи мали місце обставини, що відповідають критеріям правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кліщук Л. Як працює OSINT-агенція Molfar: інтерв'ю АрміяInform із засновником Артемом Старосеком / АрміяInform. 2024. Електронний доступ: <https://armyinform.com.ua/2024/09/02/yak-praczuuye-osint-agencziya-molfar-intervyu-armiyainform-iz-zasnovnykom-artemom-starosyekom/>.
2. Корпоративне право: Посібник / Ю.О. Гладь, В.М. Мартин, Ю.Я. Самагальська та ін.; за заг. ред. проф. О.С. Яворської. Дрогобич: Коло, 2020. 650 с.
3. Головенко Р.Б., Котляр Д.М., Слизьконіс Д.М. Доступ до публічної інформації: посібник із застосування «трискладового тесту» / за заг. ред. Д.М. Котляра. К.: ЦПСА, 2014. 152 с.